

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.371.42

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Адаменко О.О.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті обґрунтовано умови використання проектної технології для профілактики девіантної поведінки підлітків при підготовці майбутніх соціальних працівників. Розкрито сутність професійної підготовки соціального працівника до взаємодії з девіантними підлітками в процесі викладання фахових дисциплін. Проаналізовано основні етапи роботи над проектами. Охарактеризовано результати реалізації проектів профілактики девіантної поведінки. Розроблено педагогічні умови використання проектної технології для профілактики девіантної поведінки підлітків.

Ключові слова: соціальний працівник, проектна технологія, девіантна поведінка, профілактика, підлітки.

Постановка проблеми. Однією з найгостріших проблем сучасної освітньо-виховної системи є зростання труднощів у виховній роботі з девіантними підлітками. Зростання їх кількості зумовлено різними причинами: це й надлишок вільного часу і невміння його раціонально використовувати, відсутність позитивних інтересів та цікавої діяльності поза школою, примітивні потреби, емоційна нестійкість, асоціальне спілкування та інші.

Молодь, а в першу чергу підлітки, потребують уваги дорослих і роз'яснення багатьох моральних проблем, соціальних явищ, політичних подій. У тісній взаємодії з батьками повинні співпрацювати вчителі, психологи, працівники медичних, культурних, просвітницьких, спортивних, громадських та інших установ та організації. Але й соціальні працівники повинні займати активну позицію у вирішенні даної проблеми.

Підготовка сучасного соціального працівника неможлива без готовності до профілактики різномісних проявів соціально негативної поведінки людей, а саме: агресії, правопорушень, зловживання алкоголем і наркотиками, комп'ютерними та азартними іграми, схильності до суїциду та іншими проявами девіантної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема девіантної поведінки підлітків в різні періоди ставала предметом як вітчизняних так і зарубіжних дослідників. Серед зарубіжних дослідників девіантної поведінки виділимо наступних: Акажанова А. [1], Гілінський Я. [2], Змановська С. [3], Клейберг Ю., Кондрашенко В. [6], Кудрявцева В., Тюріков А. та інші. Їх роботи були присвячені актуальним питанням психології девіантної поведінки: феноменології даного явища, класифікації видів, механізмів функціонування та методам соціально-психологічної превенції та інтервенції. Висвітлювалися основні положення сучасних психологічних підходів до вирішення проблем девіантної поведінки.

В Україні над проблемою відхилень в поведінці плідно працювали: Галузінський В., Оржеховська В. [7], Квітковська Н. [4], Козубовська І.

[5], Фіцула М. [8] та інші. У своїх роботах вони розкривали особливості розвитку дітей з відхиленнями у поведінці, причини відхилень, а також висвітлювали питання перевиховання та профілактики девіантної поведінки.

Серед вітчизняних дисертаційних досліджень останніх десяти років в яких досліджувалися проблеми девіантної поведінки та її профілактики виділимо наступних авторів: Андрусишин Н., Благута Р., Вейланде Л., Малькова М., Немченко С., Окушко Т. та інші.

Ще однією проблемою нашого дослідження є вивчення стану професійної готовності майбутніх соціальних працівників до здійснення соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки. Цю проблему досліджували: Зобенько Н., Золотова Г., Малькова М., Пихтіна Н., Тютюнник О. та інші.

На сучасному етапі, дослідження проектної технології все більше стосуються її використання в процесі навчання різних дисциплін та охоплюють широке коло вікових груп, це доводять роботи наступних науковців: Пехоти О., Прокопенко А., Сисоевої С., Тихонові Т., Шиян Н. та інших. Проте, не зважаючи на значну кількість наукових робіт зазначеної тематики, досліджень, що присвячені використанню проектної технології для профілактики девіантної поведінки бракує.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз робіт дає підстави стверджувати, що проблема профілактики девіантної поведінки підлітків є актуальною і стала предметом дослідження багатьох як вітчизняних так і зарубіжних науковців. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з девіантними підлітками також широко висвітлена в наукових дослідженнях. Але проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до використання проектної технології для профілактики девіантної поведінки підлітків не стала предметом наукових досліджень, що і зумовило вибір даної теми.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні умов використання проектної технології для профілактики девіантної поведінки підлітків при підготовці майбутніх соціальних працівників.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх соціальних працівників до взаємодії з девіантними підлітками.

Предмет дослідження – педагогічні умови використання проектної технології для профілактики девіантної поведінки підлітків.

Відповідно до мети було визначено наступні завдання дослідження:

1) здійснити аналіз проблеми дослідження й визначити ступінь її розробленості в сучасній педагогічній теорії;

2) виявити й обґрунтувати сутність професійної підготовки соціального працівника до взаємодії з девіантними підлітками в процесі викладання фахових дисциплін;

3) розробити педагогічні умови використання проектної технології для профілактики девіантної поведінки підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з девіантними підлітками здійснюється в процесі викладання наступних дисциплін: «Психології», «Педагогіки», «Соціальної роботи з різними групами клієнтів», «Практикуму з соціальної роботи» та ін. Але найбільший внесок в теоретичну і практичну підготовку соціальних працівників для роботи з девіантними підлітками здійснюється в процесі викладання дисципліни «Девіантологія».

Мета вивчення дисципліни «Девіантологія» – ознайомити студентів з основними типами, видами, формами та структурою девіантної поведінки, заходами та засобами профілактики різних форм девіацій; психолого-педагогічними підходами, що сприятимуть позбавленню від шкідливих звичок.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Девіантологія» є:

1) визначити предмет девіантології і її місце в системі наук;

2) сформулювати сучасне уявлення про поняття, типи та форми девіантної поведінки та особливості її профілактики;

3) ознайомити студентів з системою методів дослідження девіантної поведінки

4) розвинути вміння щодо створення програм семінарів, тренінгів щодо профілактики девіантної поведінки серед дітей, підлітків, молоді та дорослого населення.

5) оволодіння вміннями створення соціальних проектів для профілактики девіантної поведінки підлітків.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними компетенціями:

– **Загальнопредметні:** розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя; здатність учитися; адаптивність і комунікабельність; толерантність;

– **Фахові:** уявлення про психофізіологічні особливості об'єктів соціального-забезпечення; володіння методами роботи з різними групами клієнтів системи соціального забезпечення;

– **Спеціалізовано-професійні:** здатність використовувати професійно-профільовані знання в реалізації програм профілактики соціального неблагополуччя різних груп клієнтів; здатність використовувати професійно-профільовані знання в

соціальній профілактиці негативних проявів поведінки та формуванні здорового способу життя.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 225 годин / 7,5 кредити ECTS.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Специфіка девіантної поведінки особистості.

2. Форми девіантної поведінки особистості.

3. Діагностика, профілактика та корекція девіантної поведінки.

В процесі викладання дисципліни студенти знайомляться з основними категоріями і поняттями такими як: «девіантна поведінка», «делінквентна поведінка», «соціальні девіації», «асоціальна поведінка», «антисоціальна поведінка» та ін.

Розкриваються вікові особливості девіантної поведінки різних вікових груп, а особливу увагу приділяється вивченню підліткового віку. Розглядаються наступні психологічні аспекти підлітків: тип темпераменту, акцентуації, нервово-психічні порушення, що сприяють розвитку девіацій поведінки.

При розкритті основних видів девіацій значну увагу приділяється особливостям протікання саме в підлітковому віці. В програмі лекційних і практичних занять вивчаємо наступні види девіантної поведінки: делінквентна поведінка; агресивна поведінка; адикції як вид відхилення в поведінці, хімічні та нехімічні адикції; суїцидальна поведінка; сексуальні девіації; вандалізм; віктимність.

Завершальним етапом ознайомлення майбутніх соціальних працівників з особливостями девіантної поведінки стало вивчення методів діагностики та сутності форм, методів та етапів профілактики та корекції девіантної поведінки.

Для систематизації, узагальнення і практичного застосування знань з даної дисципліни було запропоновано підготувати соціальні проекти для профілактики девіантної поведінки. А для подальшої реалізації впровадити їх під час навчальної і виробничої практики на тих базах, за якими закріплено студентів. А саме, у роботі з учнями загальноосвітніх шкіл, спеціалізованих загальноосвітніх закладів та шкіл-інтернатів міста Миколаєва. А також у закладах реабілітації і відновлення правопорушників, хімічно залежних, людей без певного місця проживання та інших проблемних категорій.

Робота над проектами розпочалася з визначення основних етапів.

1. Визначення проблеми. На цьому етапі студенти визначалися з видом девіантної поведінки, профілактику якої вони будуть здійснювати. Формувалися групи. Йшла активна пошукова робота інформації про дану проблему: теоретичних положень, методів діагностики, статистичних даних по Україні і за кордоном, визначалася актуальність і необхідність створення проекту.

2. Розробка плану проекту. На цьому етапі студенти креативно підходили до вибору назви проекту. Визначалися з проблемними питаннями, що будуть розв'язані в процесі виконання проекту. Найголовнішим завданням даного етапу стала підготовка плану проекту в якому не лише прописувалися поетапні кроки роботи над проектом, а й прогнозували створення інформаційних продуктів над якими буде працювати група. Були запропоновані основні інформаційні продукти проектної діяльності: мультимедійні

комп'ютерні презентації, відеоролики, створення соціальної реклами, брошури з порадами, методики діагностики певного виду девіантної поведінки на паперових носіях, а також комп'ютерні програми діагностик.

3. Підготовка проекту. Підготовка проекту здійснювалася згідно паспорту проекту, що включає наступні складові:

1. Назва проекту.
2. Коротка анотація проекту (актуальність проекту).
3. Автори і виконавці проекту.
4. Тип проекту.
5. Цільова група проекту.
6. Місце реалізації проекту (які заклади пропонується охопити).
7. Строки реалізації.
8. Мета.
9. Основні завдання і напрями проекту.
10. Очікувані результати (перелік вмінь та навичок, які будуть сформовані по завершенні реалізації проекту).
11. Матеріально-технічне, інформаційно-технічне та методичне забезпечення.
12. Очікуваний кінцевий продукт проекту.
13. Форма представлення кінцевого продукту.

4. Реалізація проекту. Представлення кінцевого продукту проходило в два етапи. Перший етап представлення продукту пройшов на заключному занятті з курсу «Девіантологія», на якому всі групи мали можливість не тільки представити свої проекти, а й проголосувати за найкращі з них. Це дало можливість при підведенні підсумків проаналізувати переваги і недоліки кожного проекту, а також розкрити потенціал наступної роботи над проектом.

Другий етап представлення продукту проводився на базах навчальної і виробничої практики, що дало можливість співпрацювати безпосередньо з клієнтами.

Серед найбільш актуальних проектів студентів 4 курсу спеціальності «Соціальна робота» хотілося виділити наступні проекти переможці:

1. «Стоп суїцид». Продуктами даного проекту стали: мультимедійна презентація, відеоролик, плакати з соціальною рекламою, інформаційні брошури з виділенням ознак підлітка, схильного до суїциду та порадами для батьків і вчителів.

2. «Інтернет-залежність». Даний проект включав наступні продукти: мультфільм про інтернет-залежність, мультимедійну презентацію, методики діагностики інтернет-залежності, брошури з порадами для батьків по профілактиці інтернет-залежності та рекомендації для підлітків. А також студенти створили відеоролик з соціальною рекламою.

3. «Профілактика алкоголізму». Цей проект окрім мультимедійної презентації виділилися практичними розробками технологій профілактики алкоголізму: творчим спілкуванням з літературою і мистецтвом; профілактика із залученням до творчих колекціонувань; профілактика заглибленням в минуле; ведення щоденника; профілактика мандрівками. Також було розроблено поради щодо роботи з алкозалежними підлітками.

Усі проекти визвали жваве обговорення і викликали інтерес різних груп з якими проводилася дана робота.

Але ефективність використання проектною технології для профілактики девіантної поведінки можна підвищити при дотриманні наступних педагогічних умов:

– забезпечення міждисциплінарного підходу в змісті теоретичної підготовки майбутніх соціальних працівників до взаємодії з девіантними підлітками. Це можна здійснити при інтеграції міжпредметних і міждисциплінарних зав'язків при викладанні дисциплін педагогічного, психологічного, соціологічного і медико-соціального блоку професійної підготовки;

– оволодіння майбутніми соціальними працівниками гуманістичним стилем педагогічного спілкування як основою для організації ефективної взаємодії з девіантними підлітками;

– формування умінь і навичок використання проектною технології як засобу профілактики різних видів девіантної поведінки.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Результати роботи над проектами по профілактиці девіантної поведінки показали високу ефективність їх використання у підготовці майбутніх соціальних працівників. Активне впровадження профілактичних соціальних проектів у навчально-виховний процес навчальних закладів та установ соціальної допомоги та підтримки сприятиме підвищенню ефективності роботи по профілактиці девіантної поведінки підлітків.

Список літератури:

1. Акажанова А.Т. Девиантология: учебное пособие / А.Т. Акажанова. – Алматы: Нур-пресс, 2008. – 114 с.
2. Гилинский Я. Девиантология: социология преступности, наркотизма, проституции, самоубийств и других отклонений / Я. Гилинский. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004. – 520 с.
3. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.В. Змановская. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 288 с.
4. Квітковська Н.В. Психологія девіантної поведінки учнів. Навчально-методичний посібник / Н.В. Квітковська. Миколаїв, 2010. – 240 с.
5. Козубовська І. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх у Великій Британії / І. Козубовська, О. Бартош, А. Досін. – Ужгород: УжНУ, 2007. – 220 с.
6. Кондрашенко В.Т. Девиантное поведение у подростков: социально-психологические и психиатрические аспекты / В.Т. Кондрашенко. – Мн: Беларусь, 1988. – 206 с.
7. Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх. Навч.-метод. посібник / В.М. Оржеховська. – К.: 1996. – 352 с.
8. Фіцула М.М. Педагогічні проблеми перевиховання учнів / М.М. Фіцула. – Тернопіль, 1981. – 104 с.

Адаменко О.А.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ПРОЕКТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ДЛЯ ПРОФИЛАКТИКИ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

Аннотация

В статье обосновано условия использования проектной технологии для профилактики девиантного поведения подростков при подготовке будущих социальных работников. Раскрыта сущность профессиональной подготовки социальных работников к взаимодействию с девиантными подростками в процессе изложения профильных дисциплин. Проанализированы основные этапы работы над проектом. Подана характеристика результатов реализации проектов профилактики девиантного поведения. Разработаны педагогические условия для использования проектной технологии для профилактики девиантного поведения подростков.

Ключевые слова: социальный работник, проектная технология, девиантное поведение, профилактика, подростки.

Adamenko O.O.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynsky National University

TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS FOR APPLICATION OF PROJECT TECHNOLOGIES FOR PREVENTION OF DEVIANT BEHAVIOR AMONG TEENAGERS

Summary

The conditions of application of project technologies for prevention of deviant behavior among teenagers within the training of future social workers are grounded in the article. The essence of the social worker training for interaction with deviant teenagers in teaching professional disciplines is revealed. The project work basic stages are analyzed. The results of the realization of projects on prevention of deviant behavior are characterized. The pedagogical conditions of the project technology application for the prevention of deviant behavior among teenagers are developed.

Keywords: social worker, project technology, deviant behavior, prevention, teenagers.